

Інфраструктурні активи – це технології, методи і процеси, котрі роблять роботу підприємства можливою. І, нарешті, **людські активи** — це сукупність колективних знань співробітників підприємства, їхніх творчих здібностей, вмінь вирішувати проблеми, лідерських якостей, підприємницьких та управлінських якостей [8, с. 32-35]. Як ми бачимо, саме людський капітал є врешті-решт визначальним у інтелектуальному капіталі, адже без його наявності реалізація і збагачення трьох інших складових інтелектуального капіталу підприємства просто неможливі.

Слід зазначити, що витоки теорії «людського капіталу» містяться в концепції «всеохоплюючого капіталу», яку на початку ХХ сторіччя обґрунтував американський економіст І.Фішер. Згідно з нею, капіталом є все, що приносить прибуток [9, с. 40]. У ході розвитку її положень західні економісти (Т.Шульц, Г.Беккер, Б.Вейсборд, Дж. Мінцер) внесли у поняття «людський капітал» такі якості як знання, навички, інтелектуальні та професійні здібності людини, що впливають на ріст виробництва і збільшення прибутків. Таким чином було визнано природу інвестицій у розвиток людини, котрі забезпечуватимуть перспективний економічний ефект. Людський капітал вимагає також затрати на освіту і підготовку робочої сили, витрати на медичне обслуговування, міграції, пошук інформації про ціни і прибутки тощо [10].

Вже на початку 60-х рр. концепція «людського капіталу» передбачала, що розвиток вищої освіти, відтворення інтелектуального потенціалу буде тим благом, яке знищить тиск соціально-економічних потрясінь на людину і суспільство.

Література

1. Щетинин В.П., Хроменков Н.А.,Рябушкин Б.С., Экономика образования. Учеб. пособие.- М.: Российское пед. агенство, 1996. – 306 с.
2. Исаксен А. Гамильтон К., Гульфасон Т. Введение в экономику рынка. – С-Пб: Судостроение, 1994. – 125 с.
3. Давыдов Ю.С. Высшее образование: состояние, проблемы, решения // Педагогика. 1997.- № 2
4. Щёкин Г.В. Теория кадровой политики. – К., 1997. – 321 с.
5. Современная западная социология: Словарь. – М.: Наука, 1990. – 372 с.
6. Щёкин Г.В. Роль фактора человеческих ресурсов и пути достижения его максимальной эффективности в процессе развития // Экономика и политика- 2001.- №32.– с. 9-14.
7. Лукин В.М. Модели индустриальной и постиндустриальной цивилизации в западной футурологии // Весник С.-Петербурзкого ун-та. – Сер. 6. – 1993. – Вып.1.- С. 16- 24.
8. Брукинг Е. Интеллектуальный капитал.- СПб.: Питер, 2001. –288с.
9. Ключков В.В. Экономика образования: иллюзия и факты.- М.: Мысль, 1985. – 174с.
10. Грішнова О.А. Людський капітал України: сучасний стан та динаміка змін. / Проблеми формування ринкової економіки. Міжвід.наук. зб.- К.: КНЕУ, 2001. С.71-80

Надійшла 11.1.2003 р.

УДК 331.5

В.М. НИЖНИК

Технологічний університет Поділля, м. Хмельницький

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: НАГАЛЬНА ПОТРЕБА СЬОГОДЕННЯ

Проведено аналіз соціальної підтримки малозахищених і вразливих верств населення та розроблено заходи для вирішення проблем соціальної політики на Хмельниччині.

Незважаючи на загальні труднощі сьогодення, на Хмельниччині активно проводиться робота по поліпшенню соціального захисту громадян шляхом реалізації державної політики в системі запровадження загальнообов'язкового державного соціального страхування. Відповідно до прийнятих нормативно-правових актів, починаючи з 1996 року, в області щороку збільшується середній розмір пенсій. Якщо в 1996 році середній розмір пенсії становив 47 грн 94 коп. на місяць, то у 2002 році - 121 грн 04 коп. Незважаючи на поступове збільшення середнього розміру пенсій, він не досяг встановленого законодавством прожиткового мінімуму, який у 2002 році склав 342 грн, що є найнижчим в Україні. Крім цього, в пенсійному забезпеченні існують такі проблеми, як: зрівнялівка пенсій, відсутність диференціації пенсій, розмір пенсії не залежить від трудового внеску. Все це зумовлює проведення глибокої пенсійної реформи.

Відповідно до Закону України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми" в області на кінець 2002 року призначено допомогу 42579 сімей на суму 40991,6 тис. грн Заборгованість з виплати допомоги становить 10769,3 тис. грн Зазначена ситуація склалася оскільки сума субвенцій з Державного бюджету України, яка передбачена для надання державної допомоги сім'ям з дітьми і державної соціальної допомоги інвалідам з

дитинства та дітям-інвалідам у розмірі 30580,2 тис. грн, є значно меншою від потреби. Перерозподілом річних обсягів субвенцій з державного бюджету на виплату зазначених допомог у Хмельницькій області додатково виділено 6920 тис. грн, проте ця сума також була недостатньою. В області проводилася відповідна робота по виконанню Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям". Станом на кінець 2002 р. отримували допомогу понад 20000 сімей, яким з початку року нараховано допомогу на суму 10106,3 тис. грн Заборгованість перед одержувачами допомоги, з урахуванням боргів минулих років становила 4205,2 тис. грн

Відповідно до Закону України "Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям - інвалідам" органами праці та соціального захисту населення області за 2002 рік призначено допомогу і надбавку 1169 особам на суму 507,7 тис. грн Заборгованість з виплати зазначеної допомоги складає 94,7 тис. грн Практична більшість інвалідів з дитинства та дітей-інвалідів одержують пенсії, оскільки розмір їх вищий ніж соціальні допомоги. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України "Про надання щомісячної грошової допомоги малозабезпеченій особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду за ним" станом на 1.11.2002 р. призначено допомогти 921 одержувачам на суму 183,8 тис. грн Проте заборгованість (з урахуванням боргів 2001 року) становить 111,8 тис. грн Причиною заборгованості є те, що відповідно до формального підходу в області на 2002 рік доведена значно менша сума на виплату зазначеної допомоги (215 тис. грн).

Новим напрямом слід вважати впровадження механізму надання всіх видів соціальних допомог за єдиною заявою. В процесі надання населенню державних соціальних допомог органами праці та соціального захисту населення області створено банк даних малозабезпечених сімей, який постійно оновлюється. На виконання Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого палива та пічного побутового рідкого палива, станом на кінець 2002 р. призначено субсидій за житлово-комунальні послуги на суму 23403,0 тис. грн

З 2002 року на Хмельниччині запроваджено надання субсидій готівкою для придбання скрапленого газу та твердого палива. Станом на кінець 2002 року субсидію на придбання палива та скрапленого газу призначено 25896 сім'ям. Отримали такий вид допомоги 7669 сімей. Загальна сума призначених субсидій готівкою становить 7795,1 тис. грн, виплачено – 2490,4 тис. грн Заборгованість на виплату субсидій готівкою для придбання скрапленого газу та твердого палива складає 5304,7 тис. грн Причиною заборгованості є те, що Державним бюджетом України не передбачена необхідна сума для фінансування субсидій готівкою на придбання твердого палива та скрапленого газу.

У складі управлінь праці та соціального захисту населення на Хмельниччині утворені підрозділи персоналізованого обліку отримувачів пільг за їх видами. На початок 2002 року в області проживає понад 178,6 тис. ветеранів війни, в тому числі 12,7 тис. учасників бойових дій, 7,7 тис. інвалідів війни і прирівняних до них категорій, 158,3 тис. учасників війни. Гостро стоїть проблема надання ветеранам війни пільг, передбачених Законом України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". Залишається невирішеним питання щодо підприємств, організацій, котрі надають пільги ветеранам і не виконують свої повноваження, а причиною цього є неодержання з Державного бюджету відшкодувань на їх надання. В обласному бюджеті на 2002 р. було передбачено видатків на пільги ветеранам та інвалідам війни і праці на суму 45477,8 тис. грн, фактично надано усіх видів пільг за рік на суму 29000,8 тис. грн, що складає 80% від потреби, а кредиторська заборгованість перед підприємствами-надавачами складає 11231,5 тис. грн

З початку 2002 року за пільгами відпущено 4,2 тис. тонн палива, що складає лише 5% від потреби. Для забезпечення паливом пільгової категорії населення необхідно було 8,1 млн. грн

На території Хмельницької області проживає понад 76,4 тис. інвалідів, у тому числі 2747 інвалідів трудового каліцтва, 53350 інвалідів загального захворювання, 12085 інвалідів з дитинства, 5479 інвалідів до 16 років, 700 інвалідів-чорнобильців.

Система соціального захисту населення на регіональному рівні охоплює понад 90 установ, діяльність яких спрямована на надання всебічної допомоги інвалідам, ветеранам війни і праці, самотньо проживаючим громадянам. 925 соціальних працівників обслуговують понад 17 тис. самотньо проживаючих громадян при відділеннях територіальних центрів, що становить 100% від потреби. Соціальні працівники надають понад двадцять видів послуг особам, які потребують сторонньої допомоги, а саме: обробка присадибних ділянок; проведення прибирання, ремонт житла; придбання та приготування їжі; доставка до медичних закладів, надання першої медичної допомоги тощо.

Вперше на Україні, соціальні працівники навчаються на заочній формі навчання в ПТУ № 24 м. Хмельницького. Протягом двох років 60 чоловік здобули спеціальність "Соціальний робітник". В листопаді 2002 року ще 30 працівників територіальних центрів розпочали навчання за зазначеним напрямом.

Аналіз проекту видатків на утримання територіальних центрів у 2003 році вказує на те, що видатки в розрізі районів зменшились від 14,7% до 55,4%. Видатки на утримання територіальних центрів м. Хмельницького збільшені в 11,2 рази, м. Шепетівки - у 3,9 разів, що не відповідає потребі і за рахунок їх

зменшення доцільно було б рівномірно забезпечити фінансування усіх територіальних центрів Хмельницької області.

На нашу думку, потребує значної уваги створення відповідних умов для осіб, які проживають у будинках-інтернатах. Вперше на Україні в будинках-інтернатах загального типу створюються кімнати квартирного типу. Протягом останніх років відсутня заборгованість по заробітній платі працівникам установ, що сприяє відповідальному ставленню до виконання своїх посадових обов'язків працівників будинків-інтернатів, пов'язаних із добробутом їх мешканців.

На виконання постанови "Про концепцію ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів" протягом 2001-2002 років в області створено і діє 5 центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів у Хмельницькому, Кам'янці-Подільському, Славуті, у Старокостянтинівському, Деражнянському районах; дві реабілітаційні групи для дітей із захворюванням ДЦП у Вінковецькому та Полонському районах. Всього фактично проходить реабілітацію 121 дитина-інвалід. Заплановано створення центрів соціальної реабілітації для дітей-інвалідів у Волочиському районі та місті Шепетівці.

Створення таких центрів є нагальною потребою. Діти, які народились з певними фізичними і розумовими вадами у цивілізованому суспільстві мають право жити, лікуватися, навчатися в рівних умовах із здоровими дітьми. Тому доцільно розглянути питання щодо цільового фінансування на утримання реабілітаційних центрів з коштів бюджетів усіх рівнів. Утримання установ лише з коштів місцевого бюджету і за залишковим принципом нанесе моральну шкоду сім'ям, в яких є діти-інваліди. За попередніми розрахунками річні видатки на утримання центрів складають 779,9 тис. грн

Значною проблемою залишається оздоровлення осіб, які перебувають на обліку в органах праці та соціального захисту населення. Відповідно до медичних показників 4865 осіб потребують санаторно-курортного лікування. Середньорічне забезпечення інвалідів путівками коливається від 30 до 35 відсотків порівняно з потребою. При цьому фінансування здійснюється із коштів Державного бюджету.

Протягом 2000-2002 р.р. погашені нарахування та борги по компенсаційним виплатам на бензин, ремонт та технічне обслуговування, санаторно-курортне лікування для інвалідів, які перебувають на обліку в органах праці та соціального захисту населення. Протягом 2002 р. через відсутність достатнього фінансування борг на виплату компенсаційних нарахувань складає 351,5 тис. грн. Зазначена заборгованість виникла через відсутність повного надходження коштів з Державного бюджету.

На обліку по забезпеченню спецавтотранспортом перебуває 4042 інваліда. Розрахунок за придбання транспорту для інвалідів здійснюється з коштів Державного бюджету. З 2000 року в область надійшло лише 66 автомобілів. З метою часткового вирішення цієї проблеми відповідно до ст. 6 Закону України "Про гуманітарну допомогу", впроваджено порядок забезпечення інвалідів гуманітарним транспортом, ввезеного із-за кордону, що дало можливість додатково забезпечити ще 43 інваліда транспортом.

На кінець 2002 року недофінансованість із Державного бюджету Хмельницького протезного підприємства складає понад 1 млн. грн, а це затримка у виготовленні продукції, зниження якості через придбання дешевшого матеріалу для виготовлення ортопедичного взуття, протезних виробів. Станом на 01.11.2002 від підприємств, які в даний час не можуть працевлаштувати інвалідів на заброньовані робочі місця, перераховано 766,1 тис. грн. Протягом 2002 року працевлаштовано 6687 інвалідів на заброньовані робочі місця.

З метою задоволення нагальних соціальних потреб найбільш вразливих верств та вразливих груп населення в області утворений Український фонд соціальних інвестицій (УФСІ). УФСІ впроваджує фінансовий механізм для реалізації мікропроектів, орієнтованих на потреби громади у реабілітації соціальної та економічної інфраструктури, а також для найбільш вразливих груп населення шляхом надання соціальних інвестицій у формі грантів.

Пропозиції щодо реалізації мікропроектів мають бути спрямовані на створення альтернативних соціальних послуг для вразливих груп населення (інвалідів, безпритульних дітей, сиріт, людей похилого віку) або реабілітацію об'єктів соціальної та економічної інфраструктури на рівні місцевих громад (доріг, мостів, систем водопостачання, шкіл тощо). Пропозиції щодо реалізації мікропроектів повинні становити високу пріоритетність для громади, а також мати довготривалу або середньострокову перспективу розвитку. В Хмельницькій області на даний час впроваджуються мікропроекти УФСІ в Старокостянтинівському, Білогірському, Новоушицькому, Деражнянському районах та м. Хмельницькому.

Отже, для покращення соціального захисту населення, вирішення проблем соціальної політики необхідно:

- недопускати зменшення видатків на фінансування допомоги сім'ям з дітьми, державних соціальних допомог малозабезпеченим сім'ям, субсидій готівкою на придбання твердого палива та скрапленого газу;
- переглянути контракти з керівниками підприємств державної комунальної власності, які допускають заборгованість із заробітної плати та в разі необхідності припинити їх дію;
- забезпечити виділення безкоштовних місць для продажу товарів широкого вжитку підприємств громадських організацій інвалідів при проведенні ярмарок в районах та містах області;
- з метою продовження практики безбар'єрного доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями при здачі житлових будинків, закладів соціальної сфери, до комісії по прийому новозбудованих установ

включати представників інвалідських організацій;

- зміцнити матеріально-технічну базу територіальних центрів по соціальному обслуговуванню одиноких непрацездатних громадян; при формуванні бюджетів не допускати зменшення видатків на їх утримання.

- постійно проводити моніторинг рівня заробітної плати на підприємствах, в установах, організаціях; вжити заходів по повній ліквідації заборгованості по загробній платі працюючим інвалідам;

- з метою впровадження механізму надання усіх видів соціальної допомоги за єдиною заявою при формуванні місцевих бюджетів на наступні роки надати кошти з місцевого бюджету для створення комп'ютерних мереж та придбання комп'ютерного обладнання, оргтехніки управлінням праці та соціального захисту населення;

- активізувати роботу щодо сприяння укладанню колективних договорів на підприємствах, в установах та організаціях, розвитку соціального партнерства в регіонах;

- проводити моніторинг у сфері нормування праці на підприємствах та в організаціях регіону, зайнятості населення, сімейного підприємництва, особливо у сільській місцевості;

- проаналізувати відповідність потреб фахівців на ринку праці чисельності їх підготовки навчальними закладами всіх рівнів та розробити пропозиції щодо забезпечення гарантованого працевлаштування випускників закладів освіти;

- створити необхідні умови для пільгового пенсійного забезпечення та соціального захисту працівників, зайнятих на роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці.

Реалізація зазначених напрямків удосконалення соціальної політики в Хмельницькій області дозволить значно підвищити рівень життя соціальнонезахищених верств населення, відкрити нові можливості для створення добробуту, незважаючи на труднощі перехідного періоду розвитку економіки України.

Надійшла 25.2.2003 р.

УДК 331.5

М.І. ПРИСТУПА

Технологічний університет Поділля, м. Хмельницький

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ У МІСЦЕВІЙ ГАЛУЗІ: АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ

На основі проведеного аналізу соціально-трудова відносин в галузях легкої, харчової промисловості і транспорту намічено шляхи їх удосконалення на найближчий час.

Якщо вдатись до вивчення стану соціально-трудова відносин у галузях легкої, харчової промисловості і транспорту Хмельницької області, то проведений аналіз свідчить, що на сьогодні майже всі підприємства легкої промисловості працюють ритмічно. Поступово вдосконалюючи своє виробництво, повністю налагоджено роботу Хмельницької трикотажної фабрики. Середня заробітна плата працівників легкої промисловості становить 145,50 грн, найменша заробітна плата виплачується у шкіряній, хутровій та взуттєвій промисловості – 80 грн, найбільша у трикотажній – 232 грн. На більшості підприємств годинні тарифні ставки розраховано виходячи з розміру мінімальної заробітної плати згідно.

Таким чином, легка промисловість області поступово набирає значних темпів росту, що позитивно відображається на стані соціально-трудова відносин підприємств даної галузі. Між адміністрацією підприємств та найманими працівниками склалися гарні трудові відносини, цілковита спрямованість на високі результати роботи та винагороду за неї.

Серед підприємств харчової промисловості існує проблема неповного робочого тижня: така ситуація практично на всіх цукрових заводах, окремі цехи працюють лише по кілька днів на тиждень, практикується широке застосування відпусток без збереження заробітної плати в зв'язку з закриттям на тривалий термін окремих підрозділів підприємства; для окремих дільниць та цехів розроблено тимчасові графіки, виходячи з об'єму робіт та налагодженої системи постачання сировини.

Аналіз стану погашення заборгованості із заробітної плати свідчить, що найбільш позитивні зрушення відбулися у період дії Указу Президента України про необхідність забезпечення погашення заборгованості. По всіх галузях промисловості, в тому числі по харчовій, чітко вирізнялася тенденція прискорення темпів скорочення боргів. Однак, слід зазначити, що темпи погашення заборгованості із заробітної плати не забезпечують її повної ліквідації найближчим часом, що може призвести до виникнення конфліктних ситуацій.

Аналіз стану соціально-трудова відносин в галузі транспорту свідчить про те, що характерною особливістю діяльності автотранспортних пасажирських підприємств є велика частка пільгових категорій населення. В зв'язку з цим автотранспортні підприємства несуть великі збитки через відсутність коштів. Крім того, проблемою для цих підприємств є незначні (малі за обсягами та нерегулярні) відшкодування державою витрат,